

УДК 378.046 – 021.68

Н. Г. Сидорчук,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир)**ШЛЯХИ ОНОВЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ НА ЗАСАДАХ
КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПАРАДИГМИ**

У статті актуалізовано проблему оновлення підготовки докторів філософії на засадах компетентнісного підходу. Одним із засобів розв'язання поставленого завдання визначено введення у навчальний процес аспірантури обов'язкової навчальної дисципліни "Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу". Розкрито змістове наповнення розробленого курсу та загальні механізми його апробації у ході підготовки слухачів всіх напрямів підготовки.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, компетентнісний підхід, доктор філософії.

Сучасна орієнтація системи професійної освіти на ключові положення компетентнісного підходу обумовлена необхідністю оволодіння фахівцями різних галузей не тільки базовими компетентностями, але й, так званими, супровідними, такими, що забезпечують виконання конкретної професійної діяльності в умовах конкуренції вітчизняного та європейського ринків праці. Разом з тим, його впровадження найбільшою мірою пов'язують з вимогами, що пред'являються до випускників системи професійної освіти самою особистістю, роботодавцем, державою, соціумом у цілому.

Вагоме значення у формуванні наукового та інтелектуального потенціалу суспільства покладено на підготовку фахівців відповідного рівня у аспірантурі та докторантурі (О. А. Дубасенюк, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, З. Н. Курлянд, С. В. Лісова, А. А. Сбруева та ін.), а наукові розробки проблеми становлення їх особистісно орієнтованих компетентнісних характеристик знайшли своє відображення у розробках креативної концепції освіти (А. Г. Алейніков, А. І. Сологуб, С. О. Сисоєва), умов розвитку творчих здібностей як складової професійної освіти відповідного рівня (Дж. Гілфорд, В. М. Дружинін, Д. Б. Богоявленська, О. М. Матюшкін).

Розв'язання поставленого завдання в умовах підготовки докторів філософії за новими освітньо-науковими програмами передбачає вивчення слухачами всіх напрямів підготовки обов'язкової навчальної дисципліни "Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу", що розрахована на 3 кредити ЄКТС (14 годин лекцій, 16 годин семінарських занять, 60 годин самостійної роботи (див. табл.1)). У статті розкриємо основні механізми його апробації, яка здійснювалася на базі кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Таблиця 1

Погодинний розподіл вивчення курсу "Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу"

№	Тема	Лекції	Семінари	Сам. робота	Всього
I модуль. Теоретичні засади компетентнісного орієнтованого навчального процесу у вищій школі					
1.1	Архітектура європейських реформ вищої освіти: компетентнісний підхід.	6	-	10	
II модуль. Професійно-педагогічна компетентність: теорія і практика					
2.1	Цілісна концепція компетентнісного підходу: етапи становлення нової парадигми підготовки фахівців.	4	8	10	
III модуль. Загальні та фахові компетентності викладача вищого навчального закладу					
3.1	Професійно-педагогічна компетентність як засіб оптимізації освітнього ресурсу.	4	8	10	
Всього		14	16	60	90

Практичний контекст упровадження курсу "Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу" реалізовувався покроково: розробка перспективних ліній досягнення поставленої мети з опорою на теоретичний, практичний блок та блок індивідуальної роботи слухачів; відбір та систематизація конкретних форм діяльності викладача та слухачів у ході навчального процесу (лекція з аудіовізуальною підтримкою, аналіз першоджерел, складання слухачами вільного конспекту на основі прочитаних першоджерел, розробка та захист проектного завдання тощо), що дозволило осмислити зв'язки між сучасними теоретичними науковими моделями та їх розвитком у реальних умовах освітньої практики.

© Сидорчук Н. Г., 2017

Точкою відліку вивчення курсу стало окреслення змісту поняття професійно-педагогічна діяльність, яку в цілому розглядаємо як особливий вид соціальної діяльності, що передбачає передачу накопиченого людством досвіду від старших поколінь до молодших науково-педагогічними, педагогічними, науковими працівниками з високим рівнем кваліфікації, професіоналізму та фахової компетентності. Але у дослідженнях останніх десятиріч науковці віддають перевагу не тільки високому рівню професійної кваліфікації фахівця, але й певним *професійно значущим якостям особистості*, що сприяють підвищенню їх відповідальності за результати професійної діяльності, визначають рівень їх соціальної успішності у цілому, конкурентоспроможності на ринку праці.

У зазначеному контексті метою вивчення курсу визначено:

- набуття викладачами вищих навчальних закладів *знань* про компетентнісний підхід як ключовий засіб оновлення системи вищої освіти в умовах реалізації положень Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національної стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 роки тощо;
- формування *умінь*, спрямованих на розширення досвіду професійно-педагогічної діяльності у вищій школі на засадах компетентнісного підходу;
- аналіз компетентнісного підходу як ключового критерію реалізації власне досліджень у різних наукових галузях (як педагогічних, так і фундаментальних).

Конкретизація змістового блоку передбачає орієнтацію у питаннях передумов впровадження компетентнісного підходу у практику діяльності вищої школи; історичних засад компетентнісно орієнтованого навчання; базових концепцій компетентнісного підходу; загальної характеристики компетентності як образу та результату досліджуваного явища. Практичний блок за таких умов орієнтований на удосконалення базових професійно-педагогічних компетентностей.

Підґрунтя для розуміння цілісної компетентнісної концепції складає розгляд архітектури європейських реформ в галузі освіти, що ґрунтується на базових положеннях Болонського процесу.

Визнаючи одним із ключових заходів реформування системи вищої освіти підтримку і розвиток європейських СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ, у ході вивчення курсу зазначається, що ключовим засобом реалізації поставленого завдання фактично є підвищення рівня компетентності фахівців, тобто упровадження компетентнісного підходу у систему їх підготовки.

Практична реалізація визначених завдань ґрунтується на усвідомленні цілісного блоку положень, що окреслюють передумови впровадження понять “компетентність” та “компетенція” у сучасний науковий та освітній простір; їх змістову інтерпретацію; визначення пріоритетів використання терміну “компетентність” для оцінки кінцевого результату навчання (результативності навчального процесу).

Загальна характеристика понять “компетентність” та “компетенція” дозволяє зробити висновки про те, що у цілому до останньої чверті ХХ ст. створено теоретичні умови для їх упровадження у науковий обіг та розведення їх змістової інтерпретації.

Ключовим блоком вивчення курсу є розгляд цілісної концепції компетентнісного підходу з опорою на аналіз етапів становлення нової парадигми підготовки фахівців, а компетентність як кінцевий результат навчання співставляється із поняттям “готовність” та відомим у ХХ ст. блоком оцінювання результативності навчального процесу “знаннями-уміннями-навичками” (так звані, ЗУНами).

У ході вивчення курсу наголошується, що власне готовність забезпечує активний базис для формування компетентності, в той час, як компетентність є станом (ступенем) готовності особистості до виконання будь-якої діяльності, найвищим проявом готовності.

ЗУНівська концепція часто ґрунтується на відомому “ефекті фаршированої риби” та з урахуванням того, що компетентність є загальною здатністю, яка базується не тільки на знаннях, досвіді, але й цінностях, здібностях, набутих завдяки навчання, ніколи не зводиться тільки до знань, умінь та навичок, а належить до сфери складних умінь та якостей особистості (див. рис. 1).

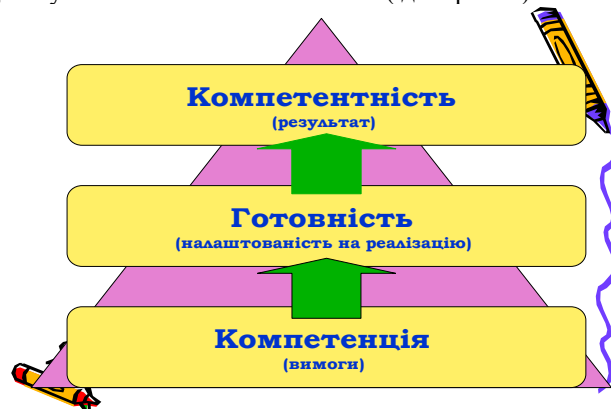

Рис. 1. Співвідношення між поняттями “компетенція”, “готовність”, “компетентність”

Такі узагальнення дозволяють перейти на новий рівень вивчення змістових ліній курсу, що орієнтовані на співвіднесення власного дослідження (або перспективної практичної діяльності) з конкретною концепцією компетентнісного підходу (синонімізуючий/диференціюючий напрями). У слухачів вибудовується перспектива (конкретна потреба) в обґрунтуванні вибору базового критерію для вивчення результативності певного виду діяльності (компетентність, готовність тощо), цілісного наукового пошуку (залежно від спеціальності слухача).

У цілому ж створене наукове підґрунтя дозволяє дати змістову інтерпретацію базового поняття курсу – "професійно-педагогічна компетентність" та представити його структурно-логічний аналіз (див. табл. 2).

Таблиця 2

Модель професійно-педагогічної компетентності	
Компоненти професійно-педагогічної компетентності	Показники першого рівня
Мотиваційний компонент	Загально-соціальні мотиви
	Навчальні мотиви
	Професійні мотиви
	Особистісні мотиви
Змістовий компонент	Блок базових знань
	Блок прикладних знань
	Блок технологічних знань
Операційно-діяльнісний компонент	Уміння предметного характеру
	Загальнопедагогічні уміння
	Ключові уміння надпредметного характеру
Особистісний компонент	Актуальні властивості та якості особистості
	Перспективні властивості та якості особистості

За таких умов у ході обґрунтування моделі професійно-педагогічного компетентності викладача вищої школи віддається перевага поєднанню мотиваційно-когнітивних та поведінкових компонентів структури особистості, досліджуються умови розвитку творчого потенціалу викладача вищої школи.

Зафіксована модель покладена в основу прогностичного обґрунтування перспектив розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу.

Перевірка результативності вивчення курсу "Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу" передбачала виконання проектного завдання "Компетентнісно орієнтовані перспективи використання теоретичних і практичних аспектів наукового дослідження як засіб оптимізації освітнього ресурсу вищої школи", що виконується на основі наукової проблеми, що досліджує аспірант (див. рис. 2).

Рис. 2. Дидактична та загальнонаукова складові професійно-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу

Проектне завдання виноситься на захист (бюджет часу для захисту – 10 хвилин) та реалізується з використанням аудіовізуальної підтримки (таблиці, схеми, презентації тощо).

У результаті так побудованої концепції курсу, аспіранти визначають перспективу проведення власної експериментальної роботи не тільки на тактичному рівні (орієнтація у теоретичному матеріалі, виконання конкретних завдань за програмою курсу та ін.), але й на стратегічному. Останнє й є найважливішим результатом освітнього діалогу, оскільки забезпечує цілісне бачення досліджуваної проблеми слухачами на основі її структурного аналізу. За таких умов педагогічна проблематика не обмежується лише передачею існуючих зразків досвіду. Вона орієнтована на формування людини, здатної перетворювати світ, наповнювати його відповідно до запитів цивілізаційного розвитку новим змістом, що й відповідає концептуальним основам компетентнісного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Делор Ж. Образование – сокровитое сокровище. UNESCO, 1996 / Ж. Делор // Университетская книга. – 1997. – №4 – С. 37.
2. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: [монографія] / Зязюн І.А. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
3. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти та її інтеграції в європейський освітній простір / Затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 р. – Харків, 2004.
4. Мачинська Н.І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю [монографія] / Наталія Мачинська; за ред. докт. пед. наук, проф., член-кор. НАПН України С.О. Сисоєвої. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.
5. Методика викладання у вищій школі (мотивація навчальної діяльності): Матеріали методичного семінару «Мотиваційний підхід до організації навчального процесу у вищій школі» / [Н.Я. Кравчук, О.Є. Коваль]. – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. – 81 с.
6. Основы педагогического мастерства: [учеб. пособ. для пед. спец. высш. учеб. завед.] / И.А. Зязюн, И.Ф. Кривонос, Н.Н. Тарасевич и др. / под ред. И.А. Зязюна. – М.: Просвещение, 1989. – 302 с.
7. Сидорчук Н.Г. Професійно-педагогічна підготовка студентів університетів у контексті єдиного європейського освітнього простору: історико-педагогічний аспект: [монографія] / Н.Г. Сидорчук / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 608 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Delor Zh. Obrazovanie – sokrytoe sokrovishche. UNESCO, 1996 / Zh. Delor // Universitetskaya kniga. – 1997. – №4 – S. 37.

2. Zyazyun I.A. Filosofiya pedagogichnoyi diyi: [monografiya] / Zyazyun I.A. – Cherkasi: Vid. vid. ChNU imeni Bogdana Hmel'nitskogo, 2008. – 608 s.
3. Kontseptualni zasady rozvitku pedagogichnoyi osviti ta yiyi integratsiyi v evropeyskiy osvitniy prostir / Zatverdzheno nakazom MON № 998 vid 31.12.2004 r. – Harkiv, 2004.
4. Machinska N.I. Pedagogichna osvita magistrantiv vishchih navchalnih zakladiv nepedagogichnogo profilu [monografiya] / Nataliya Machinska; za red. dokt. ped. nauk, prof., chlen-kor. NAPN Ukraini S.O. Sisoeyoi. – Lviv: LvDUVS, 2013. – 416 s.
5. Metodika викладання у вищій школі (мотивація навчальної діяльності): Матеріали методичного семінару «Мотиваційний підхід до організації навчального процесу у вищій школі» / [N.Ya. Kravchuk, O.E. Koval]. – Ternopil: TNEU, 2011. – 81 s.
6. Osnovy pedagogicheskogo masterstva: [ucheb. posob. dlya ped. spets. vyssh. ucheb. zaved.] / I.A. Zyazyun, I.F. Krivonos, N.N. Tarasevich i dr. / pod red. I.A. Zyazyuna. – M.: Prosveshchenie, 1989. – 302 s.
7. Sidorchuk N.G. Profesiyno-pedagogichna pidgotovka studentiv universitetiv u konteksti edinogo evropeyskogo osvithnoho prostoru: istoriko-pedagogichniy aspekt: [monografiya] / N.G. Sidorchuk / za zag. red. O.A. Dubasenyuk. – Zhitomir: Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. – 608 s.

Сидорчук Н. Г. Пути обновления подготовки докторов философии на основе компетентностной парадигмы

В статье актуализировано проблему обновления подготовки докторов философии на основе компетентностного подхода. Одним из средств решения поставленной задачи определены введение в учебный процесс аспирантуры обязательной учебной дисциплины "Профессионально-педагогическая компетентность преподавателя высшего учебного заведения". Раскрыто содержательное наполнение разработанного курса и общие механизмы его апробации в ходе подготовки слушателей всех направлений подготовки.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая подготовка, компетент-ностный подход, доктор философии.

Sidorchuk N. G. Ways To Update The Training Of Doctors Of Philosophy Based On The Competence Paradigm

The article actualizes the problem of updating the training of doctors of philosophy on the basis of a competence approach. One of the means of solving this problem is the introduction into the educational process of the postgraduate study of the compulsory academic discipline "Professional and Pedagogical Competence of the Teacher of a Higher Educational Institution." The contents of the developed course and the general mechanisms of its approbation in the course of preparation of listeners of all directions of preparation are opened.

Keywords: professional-pedagogical preparation, competence approach, doctor of philosophy.